

พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม ทางการเมือง ของคนไทยในยุคปัจจุบัน

ณรงค์ พ่วงพิศ

พฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยในยุคปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการ “ขายเสียง” เมื่อมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรที่ดี หรือการไม่ใส่ใจต่อการไปใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรของคนที่ดี หรือการไม่ยอมรับรู้ถึงเหตุการณ์ของบ้านเมืองที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองที่ดี หรือการไปออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามคำชี้แนะของบรรดาหัว “กะแนน” ของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยไม่ใช้วิจารณญาณของตนเองที่ดี ทั้งหมดนี้เป็นเพียงตัวอย่างของพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยในยุคปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งก็คือ สิ่งที่เป็นมรดกตกทอดสืบเนื่องมาจากโครงสร้างทางสังคมและการเมืองของไทยในอดีต จนกลายเป็นค่านิยมของคนไทยในปัจจุบัน

โครงสร้างทางสังคมกับระบบอุปถัมภ์ ระบบอาวุโส ค่านิยมแบบ “ไพร่ฟ้า” และการยินยอมเป็นผู้ตามที่ดี

สังคมไทยอยู่ภายใต้ระบบศักดินามาตั้งแต่สมัยโบราณ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงได้ถึงยุคที่บุคคลทุกคนในสังคมไทยมีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคทัดเทียมกันภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ อย่างไรก็ตามในสังคมศักดินายังมี “ระบบไพร่” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกด้วย ระบบไพร่ดังกล่าวเพิ่งได้รับการยกเลิกเมื่อปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากระบบไพร่ได้มีอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลายาวนานหลายศตวรรษ ดังนั้นระบบดังกล่าวจึงได้ก่อให้เกิดค่านิยม ความคิด และจารีต สืบต่อกันมาในหมู่ราษฎรไทยจนถึงยุคปัจจุบัน

ในสังคมศักดินาคนไทยทุกคนต้องมีศักดินาประจำตัวลดหลั่นกันไปตามฐานะของบุคคลในสังคม การควบคุมกำลังคนในสังคมศักดินาทกอยู่ภายใต้ระบบการควบคุมกำลังคนที่เรียกว่า “ระบบไพร่” ดังนั้นระเบียบปฏิบัติของไพร่ทั้งหลายที่มีต่อ “มูลนาย” เมื่อนานวันก็กลับกลายเป็นประเพณีของคนไทยในสมัยหลังต่อมา ถึงแม้ว่าจะได้มีการยกเลิกระบบไพร่ไปแล้วก็ตาม แต่ความรู้สึกนึกคิดค่านิยมต่างๆ ที่บรรพบุรุษของไพร่ได้สั่งสมเอาไว้และปลูกฝังถ่ายทอดมาถึงลูกหลานในยุคหลังต่อมาก็ยังคงดำรงอยู่และเห็นได้ในปัจจุบัน

ความสัมพันธ์ระหว่าง “มูลนาย” กับ “ไพร่” ในสังคมศักดินาจะก่อให้เกิดการอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันระหว่างมูลนายกับไพร่ กล่าวคือ มูลนายมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองดูแลไพร่ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายลักษณะรับฟ้องใน พ.ศ. ๑๘๘๘ ได้ระบุว่าผู้ที่สังกัดมูลนายเท่านั้น บ้านเมืองจึงจะให้ความพิทักษ์รักษาในชีวิตและทรัพย์สินของตน^(๑) ดังนั้นไพร่จึงต้องมีความผูกพันและจงรักภักดีต่อมูลนายของตนมาก และเมื่อมูลนายมีไพร่อยู่ในสังกัดตามกฎหมาย มูลนายก็จะต้องดูแลเอาใจใส่บรรดาไพร่ทั้งหลายให้มีความสุขปลอดภัยจากการถูกรังแกข่มเหงจากผู้อื่น ในเวลาที่ไพร่เหล่านี้เกิดไปมีคดีความกับใคร มูลนายก็อาจส่งทนายไปแก้คดีให้ได้ จึงเท่ากับว่ามูลนายเป็นผู้มีพระคุณต่อไพร่ของตน สามารถให้ความคุ้มครองปกป้องไพร่ของตนได้

ด้วยเหตุนี้ไพร่จึงต้องพึงปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตอบแทนมูลนายนอกเหนือไปจากหน้าที่ตามกฎหมายอีกด้วย เช่น ต้องสละแรงงาน ช่วยทำงานให้มูลนาย แสวงหาสิ่งของต่างๆ ให้มูลนายตามที่มูลนายต้องการให้ความคุ้มครองมูลนาย เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น

การที่มูลนายซึ่งเป็นขุนนางข้าราชการกับไพร่ซึ่งเป็นราษฎรสามัญเป็นธรรมดาต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเช่นนี้ จึงก่อให้เกิดธรรมเนียมการเข้าหาผู้มีอำนาจเพื่อให้ความคุ้มครองตัวเองและเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ในขณะเดียวกันผู้มีอำนาจก็พยายามจะยื่นมือเข้าไปโอบอุ้มคุ้มครองผู้ที่เข้ามาหาตน ถ้าเห็นว่าคุณเหล่านั้นจะอำนวยประโยชน์ให้กับตนได้ ธรรมเนียมดังกล่าวนี้บางครั้งก็เกิดขึ้นในระบบราชการ และบางครั้งก็เกิดขึ้นนอกระบบราชการซึ่งนับวันจะมากขึ้นด้วย ธรรมเนียมดังกล่าวจะก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์

อิทธิพลของระบบอุปถัมภ์ที่มีต่อระบบราชการคือ การทำให้บรรดาผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาต่างก็สร้างอภิสิทธิ์ สร้างอำนาจ สร้างอิทธิพลให้กับตนเองได้อย่างมั่นคงโดยมีผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นฐานอำนาจให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อได้รับการคุ้มครองจากผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาของตนก็จะมีความสำนึกในบุญคุณของผู้บังคับบัญชาของตนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองที่ตนเองได้รับจากผู้นำหรือจากเจ้านายของตนเมื่อตนเองได้กระทำการที่ฝ่าฝืนต่อระเบียบปฏิบัติราชการจนกระทั่งกลายเป็นความผิด แต่ในเมื่อตนเองกระทำการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บังคับบัญชาของตนทั้งในเรื่องส่วนตัวและในหน้าที่ราชการ ผู้บังคับบัญชาก็ถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องแสดงน้ำใจต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เพราะการแสดงน้ำใจในลักษณะให้การคุ้มครองช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาเช่นนี้ จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อผู้นำของตน และสามารถทำทุกอย่างเพื่อตอบแทนพระคุณของผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเองได้ นอกจากนี้ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาเหล่านี้มักจะให้ประโยชน์กับผู้ใต้บังคับบัญชาบางคนที่เป็น “ลูกน้อง” คนสนิทหรือใกล้ชิดของตน

อย่างเต็มที่ เช่น การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน ฯลฯ เป็นต้น

ส่วนอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์ที่มีต่ออนุกระบวรราชการนั้นก็คือ การก่อให้เกิดผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นต่าง ๆ ในสมัยปัจจุบันผู้มีอิทธิพลเหล่านี้มักได้รับขนานนามว่า “เจ้าพ่อ” เพราะมีลูกน้องที่เป็นบริวารรับใช้มากมาย ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้มีทั้งอำนาจและเงินที่จะให้ความคุ้มครองและความสุขต่อบริวารของตนเองได้ แม้กระทั่งข้าราชการในท้องถิ่นเหล่านี้ก็ยังอยู่ใต้อิทธิพลและอำนาจเงินของบรรดา “เจ้าพ่อ” เหล่านี้ ทำให้ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ดำรงอยู่ได้โดยกฎหมายไม่สามารถเอื้อมมือเข้าจัดการได้ และผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นในลักษณะดังกล่าวก็จะก่อให้เกิดระบบอภิสิทธิ์ที่คนอื่นไม่สามารถจะกระทำได้

ธรรมเนียมการให้การอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันจนก่อให้เกิดผู้มีอิทธิพลขึ้นทั้งในระบบราชการและอนุกระบวรราชการเช่นนี้ จะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยส่วนใหญ่ในยุคปัจจุบัน เพราะความคุ้นเคยต่อระบบอุปถัมภ์จะทำให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งอยู่บนรากฐานของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมากกว่าหลักการที่ถูกต้อง ผู้มีอิทธิพลทางการเงินและอำนาจในการคุ้มครอง จะทำให้การตัดสินใจของผู้ที่จะออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งยอมรับ “เงิน” และ “อำนาจ” เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับสิทธิทางการเมืองของตนในการออกเสียงเลือกตั้ง

ในระบบไพร่ การให้ความเคารพผู้ที่มีอาวุโสนับว่าเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งขุนนางข้าราชการที่มีหน้าที่ควบคุมไพร่ซึ่งเป็นกำลังคนที่สำคัญทั้งในการทำสงครามและในการผลิต ขุนนางที่มีหน้าที่ควบคุมไพร่เหล่านี้มีสิทธิควบคุมไพร่จำนวนไม่เท่ากัน จะลดหลั่นมากน้อยต่างกันตามศักดิ์นาของตน การมีไพร่จำนวนเท่าใดในสังกัดก็ย่อมเป็นสิ่งที่ยังบอกถึงฐานะของมูลนายนั้น ๆ ว่าอยู่ในระดับใด เมื่อขุนนางผู้ควบคุมไพร่มีศักดิ์นาแตกต่างกัน อำนาจการควบคุมคนก็แตกต่างกัน ไพร่ก็มีศักดิ์นาต่ำกว่าขุนนางข้าราชการอยู่แล้ว ดังนั้นระบบอาวุโสในวงราชการจึงเกิดขึ้นโดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติราชการโดยการยึดถือระบบอาวุโสย่อมก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามลำดับสายงาน แต่เนื่องจากระบบไพร่ก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์จึงทำให้ผู้น้อยเกรงใจผู้ใหญ่หรือผู้มีอาวุโสกว่า เมื่อมีการยึดถือระบบอาวุโสอีกชั้นหนึ่ง ก็ยิ่งทำให้เกิดการรวบอำนาจในหมู่ผู้มีอาวุโสมากขึ้น เพราะจะไม่มีผู้ใดที่มีอาวุโสต่ำกว่ากล้าเสนอแนะหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ คนที่มีความสามารถแต่อาวุโสยังไม่ถึงก็อาจจะไม่มีโอกาสได้ทำงานสำคัญ ต้องรอให้คนเก่าที่มีอาวุโสสูงกว่าพ้นตำแหน่งหน้าที่และอำนาจอิทธิพลไปก่อน

ในระบบประชาธิปไตยที่แท้จริง ทุกคนในสังคมประชาธิปไตยจะต้องยอมรับความสามารถของบุคคลอื่น และต้องมีการแบ่งงานกันทำ นั้นหมายความว่าถ้ามีความสามารถจนเป็นที่ยอมรับของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศแล้ว ก็น่าจะเปิดโอกาสให้บุคคลผู้นั้นมีโอกาสได้

แสดงความสามารถในทางการเมืองได้ ถึงแม้ว่าอาวุธจะน้อยกว่าบุคคลอื่นซึ่งอาจมีความสามารถน้อยกว่าตนเองก็ตาม แต่ถ้ายังยึดติดอยู่กับระบบอาวุธโสมากเกินไป การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่อกิจการบ้านเมืองของคนไทย ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศก็คงจะกระทำไม่ได้ไม่ทั่วถึง เพราะจะผูกขาดอยู่เฉพาะผู้อาวุธเท่านั้น

ในสังคมศักดินาของไทยกำหนดให้ไพร่มีศักดินา ๑๐ - ๒๕ ในขณะที่ข้าราชการที่มีศักดินาค่ำสุดยังมีศักดินาสูงกว่าไพร่ถึง ๔ - ๕ เท่า คือศักดินา ๑๐๐ (๒) ถ้าเป็นขุนนางระดับสูงสุดก็มีศักดินาถึง ๑๐,๐๐๐ - ๓๐,๐๐๐ (๓) ดังนั้น จะเห็นว่ากลุ่มชนชั้นปกครองจะมีศักดินาแตกต่างจากไพร่ซึ่งเป็นราษฎรสามัญชนหลายเท่าตัว ขุนนางเหล่านี้มีหน้าที่จะต้องควบคุมไพร่ตามกฎหมายและยังมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินอีกด้วย ส่วนไพร่ก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งของมูลนายโดยเคร่งครัด ตลอดจนมีหน้าที่เสียภาษี สละแรงงานให้ทางราชการส่งส่วยให้กับท้องพระคลัง โดยไม่มีหน้าที่ยุ่งเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินแต่ประการใด

เมื่อเป็นเช่นนี้นานวันจนเวลาล่วงเลยไปนับศตวรรษ ก็มีผลทำให้ไพร่เหล่านี้ขาดความสำนึกทางการเมือง เพราะถือว่าตนเองเป็นเพียงผู้อาศัยแผ่นดินอยู่ ส่วนผู้มีหน้าที่ในการปกครองบ้านเมืองก็คือขุนนางข้าราชการและเจ้านาย การยอมรับฐานะของตนเองในฐานะไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินไม่มีความทะเยอทะยานเกินหน้าที่ของตนเองเช่นนี้ ในแง่หนึ่งก็เป็นจารีตประเพณีของไพร่ที่เหมาะสมกับสภาพของสังคมและการปกครองในสมัยโบราณ แต่เมื่อกลายเป็นค่านิยมที่ถ่ายทอดสืบต่อมาถึงลูกหลานของตนเองในยุคหลังๆ ในขณะที่สภาพของสังคมและการเมืองเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้นับได้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย เพราะการที่ประชาชนซึ่งเป็นพลเมืองของชาติยกอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นปวงชนชาวไทยไปให้กับคณะบุคคลใดคณะบุคคลหนึ่ง หรือไม่มีความสนใจในกิจการบ้านเมือง เพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนนั้น ย่อมเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการยอมรับฐานะของตนเองในฐานะไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน จึงเป็นพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากสังคมในอดีตและเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย

ระบบไพร่ได้วางกรอบให้บรรดาราษฎรสามัญชนคุ้นเคยกับการปฏิบัติตามคำสั่งของมูลนายโดยคุณิภาพ เพราะการซื้อสัตย์ต่อมูลนายก็ดีหรือความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อมูลนายของไพร่ก็ดี ย่อมช่วยให้ไพร่ทั้งหลายดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความปรกติสุข ในกฎหมายก็มีระบุไว้ว่าถ้าไพร่คนใดใช้ถ้อยคำหาญคายกับผู้ถือศักดินาตั้งแต่ระดับ ๔๐๐ ขึ้นไปจะต้องถูกลงโทษอย่างหนัก (๔) หรือกรณีที่ไพร่เรียกชื่อยศตำแหน่งราชทินของขุนนางผิดไปจากความเป็นจริงจะต้องถูกปรับไหม และถ้าไพร่ทำผิดต่อขุนนางต้องถูกปรับไหมในอัตราของศักดินาของขุนนางที่ตนเองกระทำผิดด้วย ข้อกำหนดในระบบไพร่เช่นนี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าไพร่ถูกตีกรอบของวิถีชีวิตให้มีแต่ความอ่อนน้อมถ่อมตนและเชื่อฟังมูลนายของตนเองโดยตลอด สร้างลักษณะนิสัยของการเป็นผู้ตามที่ดี ขาดความคิดริเริ่มและความเป็นตัวของตัวเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง

ไปจากผู้เป็น มูลนาย เพราะหมายถึงความเดือดร้อนของตัวเอง ลักษณะนิสัยเช่นนี้อาจคงมาในฐานะที่เป็นลักษณะอ่อนน้อมถ่อมตนของคนไทยซึ่งเป็นมาโดยสายเลือด แต่ถ้าการตัดสินใจในทางการเมืองต้องขึ้นอยู่กับการชี้แนะของคนอื่นที่มีอำนาจหรืออาวุโสสูงกว่าแทนที่จะขึ้นอยู่กับการฟังความคิดเห็นของคนหลายฝ่ายหรือคนส่วนใหญ่ประกอบกับความคิดริเริ่มของตนเองเป็นเกณฑ์แล้ว ก็เป็นพฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่น่าพึงปรารถนาเท่าใดนัก

ค่านิยมในสังคมไทยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองแบบ “นิ่งเฉย” และ “เอาตัวรอด”

สังคมไทยในสมัยโบราณ ทาสและไพร่มีข้อจำกัดในการแสดงความคิดเห็นทางวาจาเป็นอย่างมาก ทาสทั้งหลายที่กล่าวหาว่านายของตนเป็นกบฏหรือฉ้อราษฎ์บังหลวง ถ้าสอบสวนแล้วไม่ได้ความสัจจริงกฎหมายระบุว่าจะต้องถูกตัดปาก^(๕) หรือไพร่ที่เรียกยศตำแหน่งของขุนนางผิดจากความเป็นจริงจะถูกปรับไหม^(๖) ขุนนางก็เช่นเดียวกันกับไพร่และทาสมีกฎหมายบังคับและควบคุมการสนทนากันต่อหน้าพระที่นั่ง ขุนนางที่เข้าเฝ้าถวายข้อราชการในท้องพระโรง ถ้ามีเรื่องสำคัญก็ควรกราบบังคมทูล ห้ามเจรจาต่อกัน หากเจรจาต่อกันจะมีโทษกำหนดตามชั้นบรรดาศักดิ์^(๗) แม้กระทั่งการถวายฎีกาจะต้องถูกโบย ๓๐ ที จึงจะรับฎีกาขึ้นทูลเกล้าฯถวายได้ เพื่อป้องกันคนฎีกาความเท็จ สภาพสังคมเช่นนี้ทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกว่าถ้าไม่จำเป็นแล้วไม่ควรพูด เพราะพูดออกไปแล้วถ้าเกิดผิดพลาดอาจเป็นผลเสียต่อตนเองได้ จนกระทั่งมีคำพังเพยสอนกันสืบมาว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” หรือคำพังเพยที่ว่า “หวานสู้อม ขมสู้กลืน” ฯลฯ อันแสดงถึงค่านิยมของการพูดน้อยที่สุด ในที่สุดกลายเป็นคนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์ มีสิ่งใดพอใจหรือไม่พอใจก็เก็บเอาไว้ในใจ

ในระบบประชาธิปไตยบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในการวิพากษ์วิจารณ์ แต่ถ้าคนไทยมีพฤติกรรมทางการเมืองในลักษณะ “นิ่งเฉย” เพราะค่านิยม “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” แล้ว ประชาธิปไตยคงจะดำเนินไปได้อย่างเชื่องช้า

สืบเนื่องจากระบบไพร่ได้สร้างนิสัยการเอาตัวรอดให้กับคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ การที่ “ไพร่สม” มีความเป็นอยู่สุขสบายกว่า “ไพร่หลวง” ผู้คนซึ่งพากันหลีกเลี่ยงการเป็นไพร่หลวงไปเป็น “ไพร่สม” กันมาก หรือการที่ไพร่ต้องเอาใจมูลนายของตนเพื่อจะได้รับความคุ้มครองจากมูลนายตลอดจนข้อจำกัดของไพร่ในประการต่างๆ ในการเลื่อนฐานะทางสังคมให้สูงขึ้นจากเดิม ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่คิดถึงสังคมส่วนรวมนอกจากการเอาตัวรอด

คำพังเพยของไทยที่แสดงถึงค่านิยมของการรักษาตัวรอดที่เห็นได้ชัดก็คือ “น้ำขึ้นให้รีบตัก” “รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง” “อย่าแก่งเท้าหาเสี้ยน” “เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม” แสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่พยายามเอาตัวรอดไว้ก่อนของคนไทย

คนไทยส่วนหนึ่งมักมีพฤติกรรมทางการเมืองที่สะท้อนออกถึงค่านิยมดังกล่าว เช่น การขายเสียงของตนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพราะถือคำพังเพยที่ว่า “น้ำขึ้นให้รีบตัก” หรือ “เข้าเมืองตาหลิ่ว ต้องหลิ่วตาตาม” ในเมื่อทั้งหมู่บ้านก็นิยมการขายเสียงทั้งนั้น ดังนี้เป็นต้น

การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวไทยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทย

การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานในครอบครัวตามลักษณะจารีตของไทยในอดีตที่ผ่านมาสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยในยุคหลังต่อมา

การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานในครอบครัวตามลักษณะจารีตของไทย เป็นการเลี้ยงดูอย่างประคับประคองอยู่เป็นเนืองนิจ ไม่ยอมปล่อยให้บุตรหลานของตนเองรู้จักการช่วยเหลือตนเองนับตั้งแต่คลอดพ้นจากครรภ์มารดาจนกระทั่งเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียน บิดามารดาและพี่ป้าน้าอาจะดูแลอย่างใกล้ชิดเกือบจะไม่ยอมให้คลาดสายตาเพราะเกรงว่าจะเป็นอันตรายบ้าง จะเจ็บไข้ได้ป่วยบ้าง ทำให้เด็กไทยมีลักษณะ “เลี้ยงไม่โต” สักที เป็นบ่อเกิดของการ “คิดไม่เป็น” และ “ทำไม่เป็น” การตัดสินใจทางการเมืองจึงต้องมีคนคิดให้ เช่น ไม่สามารถตัดสินใจจะเลือกผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดดีต้องฟังคำแนะนำของ “ห้วคะแนน” หรือ “ผู้ใหญ่” หรือ “กำนัน” เป็นต้น พฤติกรรมทางการเมืองเช่นนี้นับเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย

อิทธิพลของระบบ “คุมกำลั้งคน” ในสมัยโบราณกับพฤติกรรมทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารสมัยใหม่

การที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑ - ๒๐๓๑) แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ทรงสถาปนาตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีที่แยกเป็นสมุหกลาโหมและสมุหนายกขึ้นในรัชสมัยของพระองค์นั้น โดยเจตนารมย์แล้วคงเพื่อปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินให้รัดกุมยิ่งขึ้นและเพื่อถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองของพระบรมวงศานุวงศ์เพื่อความมั่นคงของพระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ^(๘) อย่างไรก็ตามปรากฏว่าในรัชสมัยของสมเด็จพระเชษฐาธิราชซึ่งเสด็จขึ้นครองราชย์ภายหลังที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จสวรรคตไปแล้วถึง ๑๕๔ ปี เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ สมุหพระกลาโหมได้มีอำนาจมากจนถึงกับก่อการยึดอำนาจจับพระเชษฐาธิราชสำเร็จโทษและอัญเชิญพระอาทิตย์วงศ์ พระอนุชาของสมเด็จพระเชษฐาธิราชขึ้นครองราชย์แทนแต่ครองราชย์ได้ไม่นาน สมุหพระกลาโหมก็ถอดพระอาทิตย์วงศ์ออกจากราชสมบัติและตนเองก็ขึ้นครองราชย์แทน ทรงพระนามว่า พระเจ้าปราสาททอง

การที่ตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีสมุหพระกลาโหมซึ่งขณะนั้นมีอำนาจหน้าที่ดูแลกิจการฝ่ายทหารทั้งหมดทั่วราชอาณาจักรตามที่ได้รับมอบหมายอำนาจมาตั้งแต่แรกสถาปนาตำแหน่งนี้

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสามารถชิงอำนาจทางการเมืองจากพระมหากษัตริย์ได้โดยไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย ทำให้ตำแหน่งนี้เป็นที่หวาดระแวงของพระมหากษัตริย์ ขณะเดียวกันก็สร้างภาพให้บรรดาขุนนางและไพร่ทั้งหลายเห็นว่าตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลกิจการฝ่ายทหารทั้งหมดแทนองค์พระมหากษัตริย์ เป็นตำแหน่งที่มีอิทธิพลและมีอำนาจมาก มีโอกาสที่จะก้าวขึ้นสู่อำนาจสูงสุดในทางการเมืองในระบอบสมบูรณาสิทธิราชย์ซึ่งหมายถึงพระมหากษัตริย์ ทำให้ขุนนางที่กุมกำลังคนอยู่ในมือเข้าร่วมเป็นพวกเพื่อหวังผลประโยชน์ในภายภาคหน้าได้

ตำแหน่งสมุหพระกลาโหมได้ถูกลดรอนอำนาจและลดบทบาทลงตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๖๓ - ๒๑๕๘) เพราะตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่ได้แสดงบทบาทและมีอิทธิพลทางการเมือง ซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์มาแล้ว ย่อมเป็นบทเรียนที่สำคัญของพระเจ้าปราสาททอง สมุหพระกลาโหมในฐานะอัครมหาเสนาบดีจะถูกลดบทบาทลงอย่างเด็ดขาดโดยในปลายสมัยอยุธยาจะเป็นเพียงที่ปรึกษาราชการแผ่นดินเท่านั้น

อำนาจของสมุหพระกลาโหมได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง) สมุหพระกลาโหมได้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในขณะที่รัชกาลที่ ๕ ยังมิได้บรรลุนิติภาวะ

ระบบไพร่ในสมัยโบราณของไทยเป็นระบบการควบคุมกำลังคน การที่สมุหพระกลาโหมในรัชสมัยสมเด็จพระเชษฐาธิราช สามารถถ่วงดุลการท้าทายพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ได้แสดงว่ามีผู้คนให้การสนับสนุนมากเพราะก่อนหน้านี้เจ้าพระยาคลาโหมสุริยวงศ์ สมุหพระกลาโหมจะก่อการกบฏต่อสมเด็จพระเชษฐาธิราชนั้น สมุหพระกลาโหมมิได้เข้าเฝ้าขณะที่สมเด็จพระเชษฐาธิราชเสด็จออกว่าราชการ เนื่องด้วยติดพิธีปลงศพมารดา เพียงเท่านี้ก็ปรากฏว่า “ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนผู้ใหญ่ผู้น้อยออกไปช่วยค้ำแรมอยู่เป็นอันมาก”^(๕) แสดงให้เห็นถึงมูลนายทั้งหลายที่มีหน้าที่คุมกำลังไพร่ขึ้นตรงต่อสมุหพระกลาโหมมีความจงรักภักดีต่อสมุหพระกลาโหมมากกว่าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ในฐานะที่สมุหพระกลาโหมถือศักดินา ๑๐,๐๐๐ ควบคุมตำแหน่งนายทหารหัวเมืองทั้งหมด^(๑๐) ก็หมายถึงการมีกำลังพลอยู่ในมือมากพอที่จะรวบอำนาจทางการเมืองไว้ในกำมือได้

ในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมซึ่งรับผิดชอบกิจการฝ่ายทหาร เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น ภายหลังจากที่พันเอกพระยาพลพลยุทธเสนาได้ทำการยึดอำนาจการปกครองจากพระยามโนปกรณนิติธาดาในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนนั้น ครั้นพอถึงวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ก็ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย^(๑๑)

และนับตั้งแต่วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๗๗ พันเอกหลวงพิบูลสงครามจะได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมมาโดยตลอดนับตั้งแต่มีผลงานดีเด่นในฐานะที่เป็นผู้บัญชาการกองทัพอากาศปราบกบฏบวรเดชซึ่งเกิดขึ้นในวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๗๖ จนกระทั่งเมื่อพันเอกหลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. ๒๕๘๗ ก็ยังคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมและตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกอีกตำแหน่งหนึ่งควบคู่ไปด้วย

ผู้นำทางการเมืองในยุคหลังต่อมา เช่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร แม้กระทั่งพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก่อนจะขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็เคยดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมาแล้วทั้งสิ้น

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าผู้นำที่คุมกำลังทหารไว้ในมือย่อมสามารถเป็นผู้นำทางการเมืองที่สามารถควบคุมและปกครองบ้านเมืองให้เกิดความมั่นคงได้ เพราะประวัติศาสตร์ได้มีตัวอย่างให้เห็นมาแล้ว จนเกิดค่านิยมผิดๆ ที่ว่าผู้นำทางการเมืองควรมีฐานอำนาจทางการเมืองหนุนหลังอยู่ด้วย เพราะจะทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลมั่นคง อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศชาติด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้นำทางการเมืองก็พยายามที่จะก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง โดยใช้กำลังเป็นฐานสนับสนุน และเกิดค่านิยมที่ว่าผู้นำทางการเมืองควรเป็นผู้นำทางการเมืองด้วย ค่านิยมดังกล่าวนี้ว่าเป็นอันตรายต่อระบอบประชาธิปไตย

การสืบทอดค่านิยมดังกล่าวในหมู่ผู้นำของกองทัพได้ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองอันไม่พึงปรารถนาในสังคมไทยมานานหลายทศวรรษ และจะยังคงดำรงอยู่ต่อไป ถ้าค่านิยมดังกล่าวยังไม่เสื่อมสูญไป

กล่าวโดยสรุปพฤติกรรมในทางการเมืองของคนไทยในยุคปัจจุบัน ถ้าวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่าสืบเนื่องมาจากค่านิยมเก่าๆ ที่ส่งผลมาจากพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งทางด้านสังคมและการเมืองการปกครองของไทย เป็นการสั่งสมมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมมาจากอดีต แต่เนื่องด้วยวัฒนธรรมดังกล่าวสอดคล้องกับการเมืองการปกครองในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และสอดคล้องกับสังคมไทยสมัยโบราณ แต่สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและในสังคมประชาธิปไตยแล้ว มรดกตกทอดทางวัฒนธรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยเลย จึงเป็นเรื่องที่สมควรจะต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวของคนไทยและสร้างค่านิยมใหม่ให้เกิดขึ้นรวมทั้งชำระล้างค่านิยมแบบเก่าให้หมดสิ้นไป จากความรู้สึกรักนึกคิดของคนไทยให้ได้

เชิงอรรถ

๑. กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ : องค์การค้ำครุสภา ๒๕๑๕) หน้า ๒๗๗
๒. ม.ร.ว. อภิน รพีพัฒน์ **สังคมไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พ.ศ.๒๓๒๕-๒๔๑๖**
(กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ๒๕๑๘) หน้า ๒๐๘
๓. เพิ่งอ้าง หน้า ๒๐๕
๔. เพิ่งอ้าง หน้า ๒๑๑
๕. กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ : องค์การค้ำครุสภา ๒๕๑๕) หน้า ๓๓๕-๓๓๖
๖. สรรค์ รังสฤษดิ์. **วิวัฒนาการแห่งสังคมสยาม.** (กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสมัยการพิมพ์ ๒๕๒๒)
หน้า ๘๔.
๗. กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๗๘-๗๙
๘. โปรดดู ฌรงค์ พ่วงพิศ “สถานภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา : บทวิเคราะห์ว่าด้วยการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในหมู่ผู้นำไทยระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๓-๒๓๑๐”
ใน **ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย** (กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์ ๒๕๒๓)
หน้า ๔๘-๗๕
๙. กรมศิลปากร. **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับ
พระจักรพรรดิพงษ์ (จาด)** (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา ๒๕๐๗) หน้า ๓๓๔
๑๐. กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๒๗๘
๑๑. ร.ต. จรุง ปรมฤทัย. **ปฏิทินการเมือง** (กรุงเทพฯ : บริษัทบ้านและที่ดินปรมฤทัย จำกัด
ม.ป.พ.) หน้า ๓๘